

Utvidelsen av Tjensvoll gravlund i Stavanger:
Folk trosset korona og strømmet (til) fagdagene.
Side 6 – 11

Hvem eier blomstene?
Bli med på kyrkjegardsvandring i Hol.
Side 20 – 23

Gravplassen

Norsk forening for gravplasskultur er en ideell organisasjon som arbeider for å fremme gravplasskulturen i Norge. Dette gjøres blant annet gjennom utgivelse av blader «Gravplassen» og andre trykksaker til praktisk hjelp. Norsk forening for gravplasskultur driver også med utstrakt etterutdanning gjennom kurs og konferanser.

Kommuner, kirkelige fellesråd, menighetsråd, bedrifter, organisasjoner og privatpersoner kan være medlem.

Fagbladet Gravplassen utgis av:

Norsk forening for gravplasskultur.
Årgang: 51

Ansvarlig redaktør:

Alf Bergin
Tlf.: 91 88 75 75
E-post: redaktor@gravplasskultur.no

Abonnement og medlemsskap:

Norsk forening for gravplasskultur,
Krokenveien 1661, 3760 Neslandsvatn.
Tlf: 473 87 924.
Epost: post@gravplasskultur.no

Annonser:

Maren A. Rønning, tel.: 95 83 99 68
E-post: maren.ronning@gravplasskultur.no

Medlemskontingent 2021:

Personlige kr 360.
Selskap, råd og organisasjoner kr 1.100.
Kirkelige fellesråd og kommuner etter innbyggertall:
inntil 2000 innbyggere kr 1.135.
2000 – 5 000 innbyggere kr 1.750.
5 000 - 10 000 innbyggere kr 2.060.
10 000 - 25.000 innbyggere kr 4.120.
25.000 - 50.000 innbyggere kr 6.180.
50.000 - 100.000 innbyggere kr 8.240.
100.000 - 200.000 innbyggere kr 14.420.
Over 200.000 innbyggere kr 15.450.

Tilleggskontingent for krematoriene:
Krematorium kategori 1: kr 1.290.
Krematorium kategori 2: kr 2.575.

Bruk av Gravplassens redaksjonelle stoff, er ikke tillatt uten særskilt avtale. Alle kommunefellessrådsmedlemmer får flere blad i sitt medlemsskap.

Frister for artikler/bilder til fagbladet Gravplassen:

Nr. 1 - 2021:
Frist for annonser: Fredag 22.01
Frist for artikler/bilder: Fredag 05.02
Utgivelse: Uke 12

Nr. 3 - 2021:
Frist for annonser: Fredag 20.08
Frist for artikler/bilder: Fredag 27.08
Utgivelse: Uke 41

Nr. 2 - 2021:
Frist for annonser: Fredag 07.05
Frist for artikler/bilder: Fredag 14.05
Utgivelse: Uke 27

Med forbehold om mulige endringer!

**Vi arbeider etter
Vær Varsom-plakatens regler
for god presseskikk.**

Den som mener seg rammet av urettmessig publisering, oppfordres til å ta kontakt med redaksjonen. Pressens Faglige Utvalg (PFU) er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund som behandler klager mot mediene i presseetiske spørsmål.

Adresse: Rådhusgt 17
Postboks 46 Sentrum
0101 Oslo
E-post: pfu@presse.no

presse.no

Redaksjonsutvalg 2020:

Åse Skrovset
as888@kirken.no
Synnøve Haugstad Sira
post@gravplasskultur.no
Per Astrup Andreassen
pa334@kirken.no
Maren Andrea Rønning
maren.ronning@gravplasskultur.no
Alf Bergin (ansvarlig redaktør)
redaktor@gravplassen.no

Design:
Svart på Kvitt SA

Trykk:
Erik Tanche Nilssen AS – Skien
Opplag: 1100

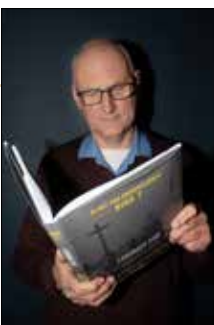
Miljømerket trykksak 2041 0749 Erik Tanche Nilssen AS

innhold

(Foto: Alf Bergin)

Lilleøya gravlund i Bærum blir den første gravlunden som består av minnelunder.

(Foto: Kjetil S. Grønnestad)

I fremmed jord er boka om utenlandske falne i norske krigsgraver. Det skrives lokal historie som settes inn i en internasjonal og nasjonal kontekst, sier Odin Leirvåg.

10

Gravplassforeningens konkurranse i 2021 har som tema beste driftsbygning med driftsareal. Fristen for å delta er **1. mai 2021**.

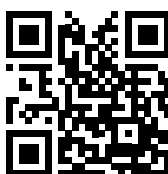

Foto: Alf Bergin

Sofia Kanje er landskapsarkitekt i Sverige. I kjølvannet av pandemien tenkte hun: – Tenk om noen nære skulle dø og man ikke kunne ha en begravelse? Det ga idéen til «Andrum».

21

QR-KODE: Skann denne koden på din mobiltelefon, og du kommer rett til de nye nettsidene for Gravplassen.

Et godt gravminne kan fortelle om personen som hviler her. Det er ikke unaturlig å tro at mannen som minnes med et tre og en hammer på Hundvåg gravlund i Stavanger, var snekker.

LEDER

– Nød lærer naken kvinne å spinne

Koronapandemien tvang alle over i en ny tilværelse. I løpet av få dager gikk vi fra å være et åpent samfunn, til at hver enkelt plutselig befant seg i en ny og uforutsigbar verden.

Dette førte naturligvis til nytenking. Alle ønsket vi at verden skulle fortsette slik den en gang var. Nå er vi inne i en ny epoke, vaksinene gjør sitt inntog og forhåpentligvis blir 2021 et år der vi nærmer oss det gode gamle. Fortsett vil vi nok, også i fremtiden, streve med etterdønningene fra den største pandemien vi har opplevd i nyere tid.

Nå er det jo slik at menneskeheten finner løsninger. Derav uttrykket «nød lærer naken kvinne å spinne». Det handler om å finne løsninger når man kommer i en utfordrende situasjon. Covid-19 må vir-

«Disse mulighetene kan gjøre foreningen enda mer attraktiv å være medlem av.»

Alf Bergin

kelig kunne betegnes som en utfordring. Den utfordringen taklet Gravplassforeningen ved å strømmen årets fagdager i Molde. Det ga hele Norge muligheten til å følge fagdagene på sin egen skjerm.

Når vi nå nærmer oss den gode, gamle virkeligheten kan det være på sin plass å minne om mulighetene og nyvinningene som oppstod i løpet av, og i kjølvannet av, pandemien. Disse vil være like aktuelle også når vi går over i en mer vanlig hverdag.

Det er for eksempel utviklet mange løsninger for å avvikle kurs og seminarer via nettet.

Dette bør Gravplassforeningen utnytte. Disse nye mulighetene kan gjøre foreningen enda mer attraktiv å være medlem av.

Kan man for eksempel etablere et nytt tilbud, med webinarer som digital møteplass med godt faglig innhold? Det trenger ikke være store og innflokke arrangement, men vil

passe godt til enkle temaer til stor nytte for norske gravplassforvaltninger. Jeg er sikker på at det er er betalingsvilje for den type tilbud.

Den stille revolusjonen som pandemien egentlig er, har gitt oss mange nye idéer og måter å håndtere gravplassutfordringer på; som utendørs koronakapell i Sverige. Eksemplene er sikkert flere, eksempler vi kan ta med over i en ny, normalisert hverdag.

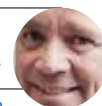
God jul og et riktig godt virusfritt nytt år.

Alt blir bra til slutt.

ALF BERGIN

Ansvarlig redaktør

redaktor@gravplassen.no

Å TENNE ET LYS - GRAVLYKTAN -

Med en lysholder fra KONWI AS får du et produkt som varer i lang tid, og som er til glede for alle som kommer til Kirkegården for å tenne et lys. Utover viste modeller produseres varianter tilpasset form og miljø der de skal stå, etter kundens ønske.

Alle modeller leveres med betongpilar for montering. Lykter, runde eller kantet, kan også monteres på mur, stenblokk eller stenplater. Er disse alternativ aktuelle monteres et spesielt feste i mur eller sten. Plassering i høyde eller i bredde, helt etter eget ønske. Alle delene, stativ, lykter, vaseholdere er rustbehandlet og lakkerte.

Lysholder passer for lys med brennetid fra 2,5 til 5 døgn. Lysholdere et utsatt for kulde, snø, stekende sol, vind, regn, og rusk år etter år uten at funksjonen forsvinner. Våre produkter produseres av rene naturmaterialer, stål og glass som gir produktet høy og lang holdbarhet. Stål og glass, enkelt men med så store variasjonsmuligheter.

KONTAKT OS FOR MERE INFORMATION OM GRAVLYKTAN

KONWI AS • BRÅTEVEIEN 159 • 2013 SKJETTEN • TLF. 638 41 364 • MOB. 900 19 298 • E-MAIL: JARLE@KONWI.NO • WWW.KONWI.NO

Digitale gravkart fra Sweco

Sweco Civil AB, Mätningsteknik i Falun, har siden slutten av 1980-tallet, spesialisert seg på å produsere digitale gravkart. Vi har gjort det for mange gravplassforvaltninger i Sverige, noe som innebærer at vi har god erfaring på området.

UAS (ubemannet luftfartøy-Droner) Høyoppløste flybilder danner grunnlaget for skalariktige bilder

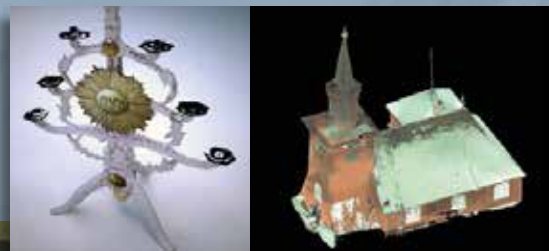
Ortofoto
Høgoppløst skalariktig flybilde.

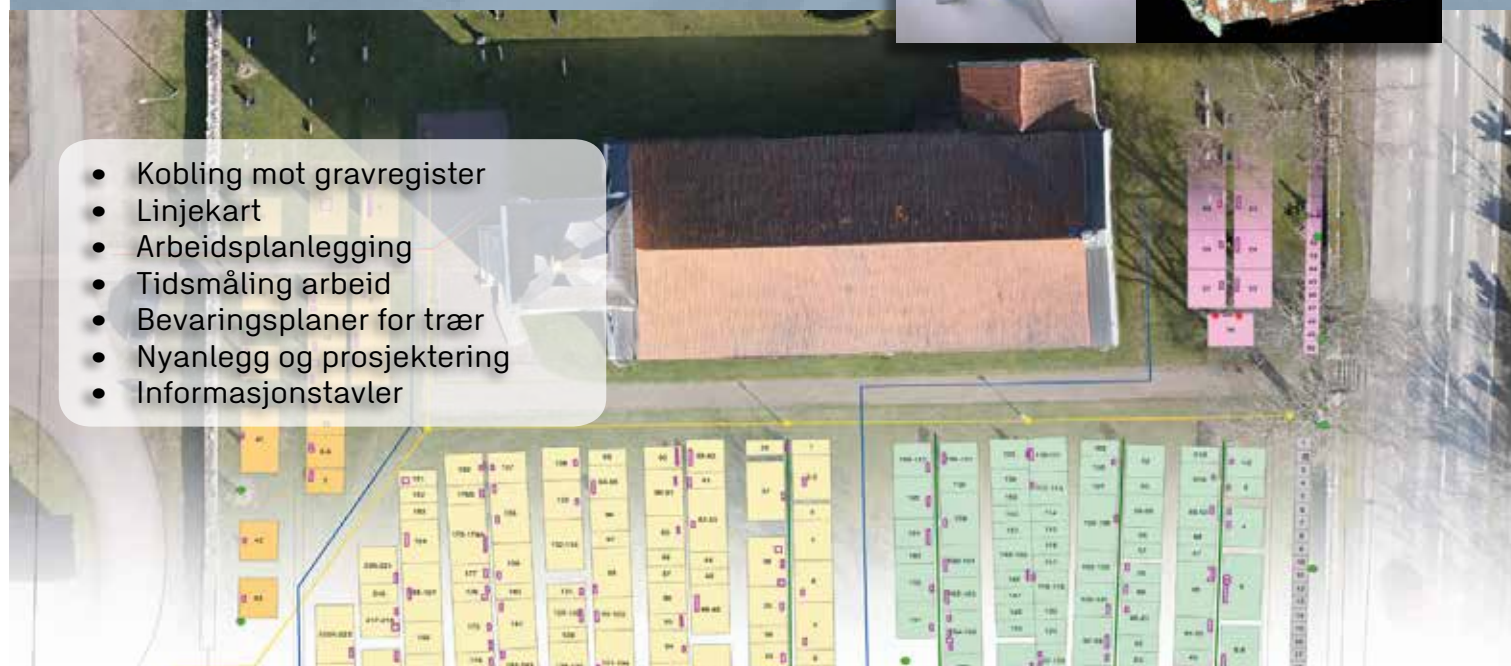
Kartlegging
Kartlegging av flere luftfoto av alle synlige objekt slik at et grunnkartet beholdes

3D-Skanning

av kirkebygninger for dokumentasjon og 3D-visning. Brukes for produksjon av plantegninger, 3D-modeller, TrueView (3D-foto). Enkelt i bruk ved for eksempel ombygginger, utbygginger eller dokumentasjon.

- Kobling mot gravregister
- Linjekart
- Arbeidsplanlegging
- Tidsmåling arbeid
- Bevaringsplaner for trær
- Nyanlegg og prosjektering
- Informasjonstavler

Sweco Civil AB

Ewa Lissel
ewa.lissel@sweco.se
+46 72-519 17 55

Roger Åkesson
roger.akesson@sweco.se
+46 70-571 79 35

SWECO

Navnet minnelund Betaling og avgifter

Gravplassmyndigheten i en kommune skal etablere sin første navnete minnelund og har spørsmål knyttet til betaling og feste.

Ved gravlegging i en navnet minnelund kan gravplassmyndigheten ta betalt for andel av minnesmerke og beplantning samt drift og vedlikehold i fredningstiden. Avdøde personer, som ved dødsfallet hadde bopel i kommunen, har etter gravferdsloven rett til fri grav på gravplass her. Denne retten gjelder også ved gravlegging i navnet minnelund, og det kan derfor ikke tas betalt for selv gravleggingen og opparbeidelsen av selve gravarealet.

Fra 01.01.2021 vil betaling i navnet minnelund bli regulert som en avgift i gravferdsloven § 21, andre avsnitt. Avgiften fastsettes av kommunen etter forslag fra gravplassmyndigheten, på samme måte som andre avgifter knyttet til gravferd og gravplass. Avgiften kan variere mellom minnelundene i kommunen.

Lovendringen innebærer at gravplassmyndigheten etter årsskiftet ikke kan kreve betaling i navnet minnelund uten at kommunen har fastsatt avgift for det.

Gravplassmyndighet bør derfor ta opp dette med kommunen på egnet måte.

Der gravplassmyndigheten fakturerer for navneplate og gravering, vil det være naturlig at dette inngår som en del av avgiften. I de tilfeller der den gravansvarlige blir fakturert direkte fra leverandøren av navneplaten, er det naturlig at kostnader knyttet til dette holdes utenom avgiften.

Gravferdsforskriften § 15a åpner opp for at grav i navnet minnelund kan festes etter fredningstidens utløp. Bestemmelser om feste av grav i navnet minnelund gis i de lokale vedtektene for gravplassene i kommunen. Dersom lokale vedtekter åpner opp for å kunne feste graver etter fredningstidens utløp,

SPØR MEG

Gravplassrådgiver Åse Skrøvset
as888@kirken.no

Det er Gravplassens spalte, der gravplassrådgiver Åse Skrøvset belyser spørsmål hun har mottatt fra forvaltninger rundt omkring i landet.

Har dere spørsmål som angår lovverk, forskrifter eller andre praktiske ting som dere lurer på, kan disse henvendelsene sendes direkte via e-post til Åse Skrøvset. Hennes e-postadresse er: as888@kirken.no.

Navna minnelund på Fana kirkegård i Bergen.

(Foto: Alf Bergin)

kan det også legges inn bestemmelser om hvor lenge feste kan fornyes. Festetiden kan ikke være lengre enn 20 år slik det framgår av gravferdsloven § 14.

I navnet minnelund kan det også åpnes opp for å feste en grav ved siden av. En urnegrav i navnet minnelund skal være minst 0,5 meter lang og 0,5 meter bred med plass for én askeurne. Det kan derfor åpnes opp for å feste grav ved siden av også for urnegraver i en navnet minnelund. Ved feste av grav ved siden av i navnet minnelund, vil ikke nødvendigvis gravene komme ved siden av hverandre, men navnene vil komme på samme navneplate, eller det vil bli satt av plass til en navneplate ved siden av. Ved feste av grav ved siden av, kan det tas festeavgift fra det tidspunkt den første graven tas i bruk.

Avgift for feste av grav i navnet minnelund fastsettes av kommunen etter forslag fra gravplassmyndigheten, tilsvarende som for avgift for navnet minnelund fra 01.01.2021.

Du spør – gravplassrådgiveren svarer

På våre nettsider gravplassen.no, finner du spørsmål og svar fra gravplassrådgiveren.

AKTUELT: Gravplass med bare minnelunder etableres på Fornebu:

Blomsterengene på Lilleøya har stort arts mangfold.

Lilleøya gravlund i Bærum begynner å ta form. Klokketårnet er på plass, likedan en del av elementene på minnelunden.

Nytt tilskudd i den norske gravplassverden

Når Lilleøya gravlund på Fornebu åpner juni 2021, får norsk gravplassverden et helt nytt tilskudd: En gravplass som kun består av minnelunder.

– Det er så vidt vi vet, første gang det bygges en ren navna minnelund i Norge, sier Kaia Gunby Berger, avdelingsleder for gravplassforvaltning i Bærum kommune.

Er innenfor loven

Når vi besøker en gravplass, vandrer vi blant mange ulike

gravminner. Hver enkeltgrav viser til en person eller familie: Direktørens ruvende bauta, prestens lett rustne støpejernskors, eller den kommuneansattes sosialdemokratiske «stresskoffert» fra etterkrigstiden. De siste årene har gravplassene også fått navna minnelunder med felles minnesmerker i stedet for individuelle gravminner. Mange steder har de blitt populære alternativ. At det skal bli eneste alternativ, kan virke som en fremmed tanke, men for lovverket er det helt ok.

– Av hensyn til avdøde, må det i hver kommune være mulig å gravlegge både kister og urner, men det er opp til gravplassmyndigheten hvilke gravtyper de ønsker å tilby, og på hvilke gravplasser, sier Åse Skrovset, rådgiver gravplassaker.

Tar hensyn til naturverdiene rundt

At Lilleøya gravlund opprettes i et område med stort naturmangfold, er en viktig årsak til at det bare blir minnelunder her. Verneverdien er stor. Blant annet er dette voksested for dragehodeblomsten, som er

vertsplante for den svært sjeldne dragehodeglansbillen. Med unntak av et usikkert funn i Kaliningrad i Russland, er indre Oslofjord eneste kjente levested for denne billen i hele verden. Blant annet på Lilleøya.

På bakgrunn av Miljøvern-departementets strenge føringer, ble det bestemt at hele gravplassen skulle utformes med hensyn til naturen rundt. Det er strenge regler for tillatte planter på Lilleøya gravlund. Spredning til naturreservatet rundt, og kryssning med artene der, må unngås.

Her bygger Bærum kommune Lilleøya gravlund (øverst til venstre).

Åtte dekar inne på gravlundens forblir slåttemark.

Lilleøya får åpen gjerdøsning (nederst til venstre).

– Dersom gravplassen fikk tradisjonelle graver med plantebed, der graveier kan plante det de måtte ønske, kan det ikke utelukkes at det kommer inn uønsket plantemateriale med spredningsfare, sier Eva Larsen, gravplassforvalter i Bærum kommune.

At minnelund er plassbesparende, var et annet argument. Det 50 dekar store området, minus 8 dekar som forblir vernet slåttemark, får plass til cirka 15 000 graver.

Minnelund for kister og urner

Minnelundene får kiste- og urnegraver. Bærum har fritt gravplassvalg, så hvis naboeie på Fornebu ønsker individuell grav, får de ordinær kiste- eller urnegrav et annet sted i kommunen. Gunby Berger tror Lilleøya blir tatt godt i mot.

– Det er allerede populært med navna minnelund. Cirka 30 prosent av de som skal ha ny grav i Bærum, velger grav i navnet minnelund, sier hun.

Lilleøya skal ikke bare ha enkle graver, men også doble livsled-sagergraver, for kister og urner.

– Navnepåføringen blir annerledes. Det blir som «miniatur-gravminner» i størrelsen 10x21 cm, altså større enn navneplater andre steder, sier Gunby Berger.

I tillegg til dette, får Lilleøya en barneminnelund for kister og urner, samt en unavna minnelund for urner.

Får definerte gravfelt rundt hvert felles gravminne

Selv om det ikke blir individuelle gravminner, skal fellesminnesmerkene plasseres slik at stedet ikke gir assosiasjoner til å være en «massegrav». Store, åpne plenareal skal unngås. Flere gravfelt skal ligge innenfor definerte sirkler med beplantning av busker eller trær. Det skal bli et flott område å gå tur i, men element og beplantning skal vise at området er en gravplass, ikke bare park.

– Dette blir en spennende og annerledes gravplass. Det blir mange ulike element på gravplassen, men elementene er gjentakende og snakker sammen i en fin helhet, sier Gunby Berger.

Også gravplassrådgiveren tror dette blir et godt anlegg.

– Lilleøya blir et fint supplement til de andre gravplassene i Bærum. Det blir interessant å se hvordan den blir tatt i mot av de som bor i Bærum, og skal gravlegge sine der, sier Skrovset.

Tekst:

Kjetil S. Grønnestad
Journalist
kjetil@svartpaakvitt.no

Foto:

ALF BERGIN
Ansvarlig redaktør
redaktor@gravplassen.no

Gravplass for de levende alminneliggjør døden

Charlottenlund gravlund i Trondheim, som er bygget for at også levende mennesker skal få slappe av og kose seg, er blitt et populært turområde i bydelen.

Nitti mål med gammelt kulturlandskap har blitt en moderne gravplass der det viktigste var å ta vare på naturen. Inspirasjonen kom fra blant annet Sverige og Danmark, der det lenge har vært kultur for å bruke gravplassene til parker. Som for eksempel Assistens kirkegård i København.

– Det blir stadig flere mennesker i de store byene, og mer og mer viktig å ta vare på de grønne lungene. Da må vi også se mulighetene for hvordan kirkegårdene kan brukes som friluftsområder, sier gravferdsforvalter Trygve Jensen.

Han tror ikke det er mangel på respekt for de døde, at det foregår mye over hodet på dem.

– Det er et gode at kirkegården også skal kunne brukes av oss levende. På den måten alminneliggjør vi døden, sier Jensen.

Kilde: NRK

Koronastengte gravplassar

Koronasmitten aukar så mykje i Polen at styresmaktene ikkje hadde anna val enn å stramme inn. Også på kyrkjegardane.

– Det er veldig vanskeleg å tenkje på at grava til sonen vår er like der borte. Vi forstår ikkje desse reglane, seier ekteparet Malgorzata og Janusz Nowak ved den største kyrkjegarden i Warszawa.

Polen er hardt råka av korona, og styresmaktene stenger kyrkjegardane over heile landet for å hindre smitte. Samtidig er allehelgensdag ei viktig høgtid i Polen, der polske familiar besøker kyrkjegarden for å pynte gravene. For blomsterseljarane ved kyrkjegarden, betyr stenginga økonomisk ruin.

– Vi har gleda oss lenge til denne dagen. Vanlegvis gjev det oss inntekt vi kan leve på i eit halv år, seier blomsterseljar Krysztof Ruslin.

Polsk militærpoliti patruljerer kyrkjegarden, så ingen slepp inn.

Kilde: NRK

KREMATORIER OG KREMASJONSANLEGG

UTREDNING - PROSJEKTERING – BYGGING

Vi kan krematorier

arkitekteneas
espen.eskeland@arkitekteneas.no
www.arkitekteneas.no

VI UTFØRER ALLE TYPER GRAVPLASSOPPGAVER

Minnelund | Nyanlegg | Utvidelser | Behovsanalyser | Reguleringsplaner | Verneplaner | SOSI - gravkart

Tanum: Mot nordvest er gravplassen utvidet med navnet minnelund. Plassen ligger som et rundt felt, flatt platå med utsikt mot skogen og det gamle eiketreet.

Sandnessund

Sandnessund Gravlund ligger i et naturområde på Kvaløya. Eksisterende vegetasjon er bevart slik at gravfeltene blir liggende som lysninger i skogen.

Gjesdal

Utvidelsen er en forlengelse av den eksisterende kirkegården ut i kulturlandskapet. Gravplassen ligger vakkert til omgitt av fjell og beiteland. Foto: Sindre Ellingsen

Time

Opprinnelig myrlandt beitemark er masseskiftet, eksisterende tjern og bekk er bevart. Oppdraget er utarbeidet i samarbeid med lark. Astrid Norland.

Tjensvoll

Utsmykningen, utforming og materialbruk for minneplater i minnelund. Minneplatene er utformet som blader og ranker av glassblåst, matt, syrefast stål. Foto: Lie Blikk AS

Vegårshei kirkegård

Utvidelsens av gravplassen og ny navnet minnelund i tillegg til anonym minnelund. Ny trapp med rampeanlegg for adkomst til kirken fra utvidelsesområdet. Foto: Tvedestrandposen

Bjorbekk minnelund

Ny minnelund på eksisterende gravplass. Buet natursteinmur danner avgrensning mot intern-vei og er samtidig basis for minnesmerket. Foto: arendal.kirke.no

KONTAKT

Ruth Hauge Bjørneseth, Landskapsarkitekt
T: 94 86 71 58
E: ruth.bjorneseth@asplanviak.no

MER OM VÅRE TJENESTER- OG PROSJEKTER

<https://www.asplanviak.no/aktuelt/tema/gravplasser/>

Faglig utviklingssenter for grøntanleggssektoren

Ved å abonnere på FAGUS Rådgivning får du direkte tilgang til våre fremste forskere og fagfolk på utemiljø. De hjelper deg å løse konkrete og praktiske utfordringer i ditt daglige arbeid. Rådgivningstjenesten er enkel og du kan bruke tjenesten så ofte du vil. Les mer på www.fagus.no.

Fra FAGUS Spørsmålsbank

Grønn mur

Spørsmål:

Jeg planlegger å etablere en frittstående, tosidig grønn mur. I utgangspunktet så jeg for meg å bruke et byggesystem der en kan bygge muren ved å stable «torvklosser» oppå hverandre med cirka 70 grader skredde. Med dette systemet er det mulig å bygge muren med ønsket utforming, men etter å ha sjekket litt, ser jeg at dette kanskje ikke er et veldig miljøvennlig inngrep? At jeg kanskje heller burde benytte biokull, stein og kompostjord til oppbygging. Spørsmålet mitt er om noen har erfaring med grønne murer og hvordan jeg kan konstruere denne muren best mulig både med tanke på miljøet, kvalitet/styrke og estetikk? Lurer også på vedlikehold og vanning. Jeg ønsker en overflate av gress.

Svar skrevet av Tanaquil Enzensberger, Fagus-rådgiver innen Naturområder og kulturlandskap – skjøtsel og restaurering, naturmangfold og økologiske hensyn

Hei! For et spennende prosjekt! Jeg tror du har helt rett i at torvblokker ikke er en god idé. Miljøhensyn gjør at vi bør slutte å bruke torv i grøntanleggssektoren. Torv er ellers lite egnet av andre grunner: Når du kalker og gjødsler (som du må for at graset skal vokse) vil torva ganske snart omdannes, skifte form, krympe, og bli for kompakt for grasrøttene. Torv som man dyrker planter i må holdes konstant fuktig, for om den tørker ut, må det mye vann til for at den skal bli oppfuktet igjen.

Under slike forhold ville muren din blitt gråbrun framfor grønn. Jeg tror du skal bygge opp muren av et gitter (tynneste armeringsgitter for eksempel) som du fyller med en jordblanding. Komponentene du foreslår for jordblandinga høres fornuftige ut. Velg en grov hageavfallskompost (den er ikke for næringsrik). Jeg vil også foreslå å blande inn litt mineralisk jord (leir, silt og sand) for å styrke struktur og vannkapasitet i blandingen. Hvis du benytter kompost som grunnlag vil det ikke være nødvendig å gjødsle. Vanning er jeg mer usikker på. Om dette ikke gjelder et veldig nedbørrikt område, vil jeg tro at ekstra vann kreves i tørre perioder. Det kan være lurt å legge en siveslange på toppen av muren, som styres av vanningsautomatikk (fuktighetsmåler). Den blir kanskje skjult av graset. En slik siveslange bør tas inn hver høst og legges ut igjen neste vår.

Utforming av håndløpere på rampe ved historisk bolig

Spørsmål:

Jeg skal etablere en rampe ved et eldre/vernet bolighus, og vurderer løsninger for rampen. Blant annet om man kan ha håndløper på kun én side? Det er to strekninger med 1:12 (den lengste er 3 meter lang). Det er ca 40 cm ned til bakken på det høyeste.

Kan man montere håndløper på toppen av stolper? Håndløper er Ø45 mm, stolper Ø35 mm. Det er tenkt både håndløper og stolper i svart smijern, veggen bak er hvit. Er det greit mht. luminanskontrast,

eller bør man ideelt sett ha annen farge på håndløperen enn på stolpene? Avstand mellom stolper er rundt 90 cm.

Svar skrevet av Trine Presterud, FAGUS-rådgiver innen universell utforming:

Jeg viser til byggt teknisk forskrift, TEK17 §12-16 som omhandler krav til ramper. Ramper skal ha håndløper på begge sider i én høyde med overkant 0,8 m over dekket, eller i to høyder med overkant henholdsvis 0,9 m og 0,7 m over dekket. Håndløperen skal ha kontrast til veggen og rekkverket. Håndløperen skal være utformet slik at den gir godt grep.

Det er fullt lovlig å kun ha en håndløper, men da må den være i høyde 0,8 meter. Det betyr at du ikke trenger å søke om fravik.

Det er ikke krav til luminanskontrast så lenge det gjelder en rampe i tilknytning til bolig. Håndløperen kan monteres på toppen av stolper så lenge kravet om et godt grep er ivarettatt.

Så lenge strekningen med 1:12 er kortere enn 3 meter, så er det greit i forhold til kravet. Kravet er som følger: Rampe skal ha jevnt og sklisikkert dekke og stigning maksimum 1:15. For strekninger under 3,0 m kan stigningen være maksimum 1:12. For hver 1,0 m høydeforskjell skal det være et horisontalt hvileplan med lengde minimum 1,5 m.

Vi er spesialister på trykk & distribusjon av menighetsblader.

ETN Grafisk

Design/ Print/ Retail

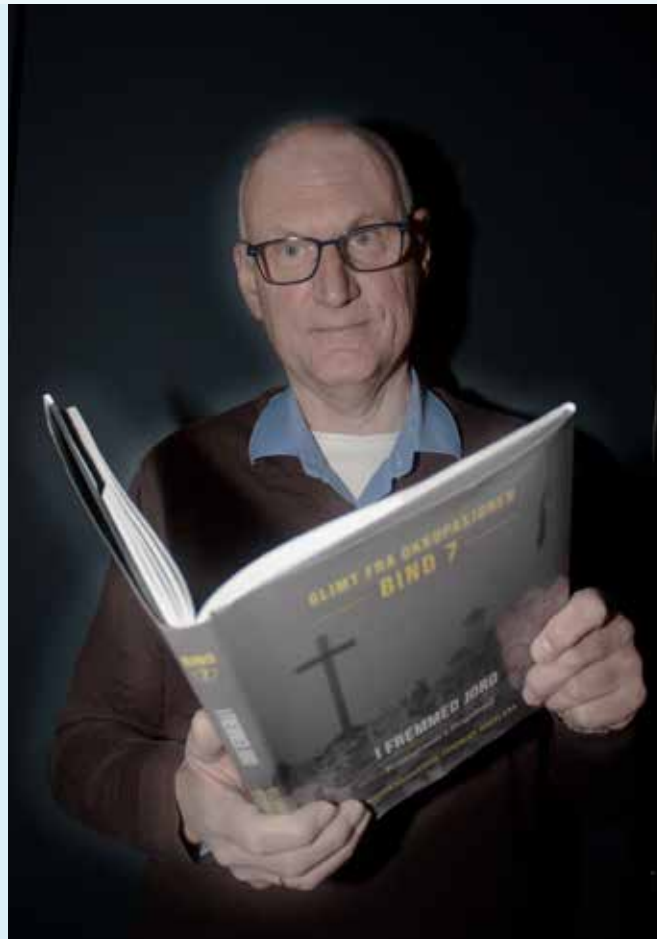
etngrafisk.no | 35 90 40 60 | kundeservice@etn.no

I fremmed jord

Siden 2014 har Militærhistorisk forening Rogaland skrevet sju bøker om krigen i fylket. Den siste dedikeres utlendingene som endte sine liv i norske krigsgraver.

– Vi skriver lokal historie som settes inn i internasjonal og nasjonal kontekst, sier Odin Leirvåg, en av fem medforfattere av boka «I fremmed jord».

– Vi la stor vekt på å skrive like nøytralt og respektfullt om tyske falne som om de allierte, sier Odin Leirvåg fra Militærhistorisk forening Rogaland.

Bokserien «Glimt fra okkupasjonen» belyser mange tema. Når foreninga nå tar pause i bokskrivinga, var det naturlig å avslutte med de døde.

Respekterer de falne fra begge sider

Krigshistorie fortelles med seierherrens synsvinkel. Foreninga ville omtale britiske, tyske og sovjetiske falne på samme vis. For å kunne skrive så nøytralt som mulig valgte de å gå direkte til originalkildene for informasjon, og unngikk tidligere krigshistoriske verk. Mye tid er lagt ned i å hente inn nytt bildemateriale.

– Overskudd fra tidligere utgivelser er ført tilbake i foreninga for innkjøp av bilder fra utenlandske arkiv, sier Leirvåg.

Enkeltskjebner gir liv til historien

Den kronologisk oppbygde boka starter med krigsgravenes historiske tilblivelse gjennom internasjonal rett og Genèvekonvensjonen. Videre beskrives hendelsene som lå bak de døde i krigsgravene i Rogaland fra 1. og 2. verdenskrig. Okkupasjonsårene deles inn i hvert sitt år, før boka avsluttes med etterkrigstida, inkludert flytting av graver.

– Dette kan bli tørt stoff. Derfor valgte vi å skrive om enkeltpersoner for å gi mer liv til

historiene om død og fordervelse, sier Leirvåg med glimt i øyet.

Den som vandrer på en gravplass, lurer ofte på hvem personene bak navnet på gravminnene var. De døde på krigsgravplassene var også individer, selv om deres gravminner er like. Når enkeltskjebner løftes fram i miniportrett med navn og bilde, blir krigshistorien levende, og enklere å forstå og forholde seg til.

Boka forteller hvorfor Robert Wright, som var kokk på en skotsk fiskebåt, i 1939 endte opp i Rogalands første krigsgrav fra 2. verdenskrig. Vi får også høre om tyske Hans Claus Rudies som døde 14. mai 1940, hvis grav ble flyttet to ganger, først fra Soma i Sola til Eiganes i Stavanger i 1955, og deretter til Havstein i Trondheim i 1957.

Historien til en som overlevde krigen er også med: Allan David Gancia Hurrell fra Rhodesia overlevde nedskyting utenfor jærkysten. Etter sin død ønsket han å få asken spredd i havet der hans kamerater ble drept, et ønske som ble oppfylt 16. mai 2015.

Vanskelig å avgjøre hvilke nordmenn som ville fortjent krigsgrav

Foreninga skriver ikke om norske falne, siden det kun er utlendinger som har varig vern i norske krigsgraver. At nordmenn som ble

hentet hjem fra utenlandske krigsgraver etter krigen ikke fikk varig vern, synes Leirvåg likevel er et paradoks.

– Følelsmessig sier jeg ja til at de skulle hatt tilsvarende vern som utenlandske falne. Samtidig forstår jeg at det ville vært vanskelig å få til. Det var vanskelig nok å forholde seg til de tyske krigsgravene i Norge etter krigen. Hvordan skulle man fått til et ryddig system for hvem som fortjente plass på krigskirkegården, uten at det førte til konflikt, undrer han.

Utkom i høst

«I fremmed jord», som utkom i høst, er lettest og rikt illustrert med foto fra krigen. Boka selges i alle bokhandlere i Rogaland, samt nasjonalt via nettbokhandlere. De seks første bøkene i serien, har til sammen solgt 12 000 eksemplarer.

Tekst og foto:

Kjetil S. Grønnestad
Journalist

kjetil@svartpaakvitt.no

Perfekte maskiner
for park- og grøntområder

hh-maskin.no

69 26 22 22

Er din driftsbygning landets beste?

Tema for Gravplassforeningens årlige konkurranse er driftsbygning med driftsareal. Frist for å sende inn forslag er 1. mai 2021, men vi tar imot søknader fortløpende så det er ingenting i veien for å starte prosessen allerede nå. Kanskje er det en god idé å bruke tiden før det kommer snø til å ta gode bilder?

Prisen for årets beste blir delt ut på Gravplassforeningens fagdager i september. Hensikten med prisen er å løfte frem og vise eksempler på tiltak og anlegg som hever kvaliteten for brukere av gravplass, kapell og krematorium. Vinneren får diplom og 10 000 kroner.

Juryens kriterier

Driftsbygningen er en viktig del av helheten på gravplassen. Driftsavdelingen skal romme flere funksjoner og må ha løsninger som sikrer balansen mellom stabil drift, gode arbeidsforhold og det estetiske uttrykket på gravplassen.

Juryen vil legge vekt på at driftsbygningen har høy estetisk verdi, kvalitet i materialbruken samt funksjonelle og brukervennlige løsninger. Stedstilpasning og god løsning for buffersone til graver og resten av gravplassen er andre kriterier.

Bilder og beskrivelse

For å kunne gjøre en rettferdig vurdering trenger juryen god billedokumentasjon som illustrerer driftsbygning, driftsareal og

Driftsbygningen ved Elverum kirkegård.

(Foto: Alf Bergin)

plassering på gravplass i tillegg til skriftlig beskrivelse. Plan- og arkitekttegninger kan gjerne sendes med der dette finnes.

Du finner mer informasjon om prisen på gravplasskultur.no. Forslag sendes til: post@gravplasskultur.no.

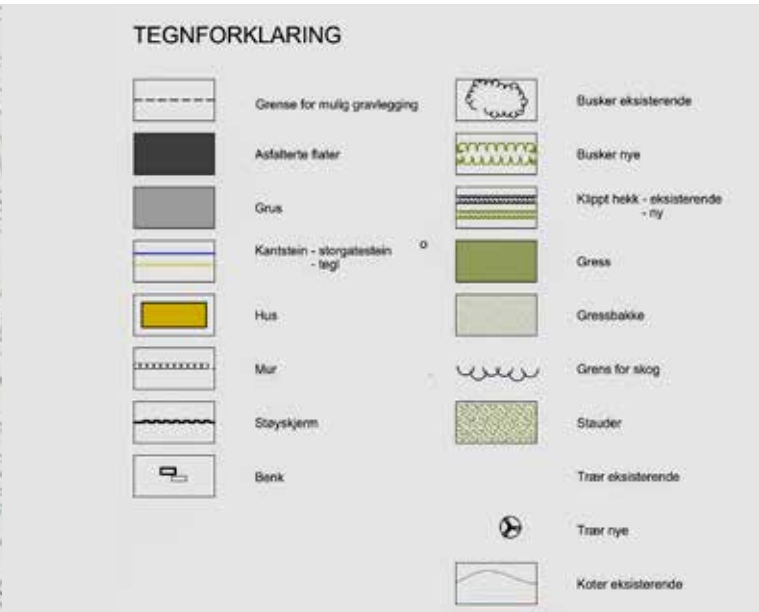
MAREN A. RØNNING
Rådgiver NFG

maren.ronning@gravplasskultur.no

Panoramabilde av Tjensvoll gravlund. Den er cirka 430 meter lang og 120 meter bred. I bakgrunnen skimtes Mosvannet, et av Stavangers mest populære turområder, der det går en gangsti rundt det 3 – 4 kilometer lange vannet. Mellom vannet og gravlunden er det en hensynssone for bevaring.

Oversiktskart: Areal som ble endret er markert med rød og grønn skravur.

Prosjektopplysninger

Prosjektnavn:
Utvidelse Tjensvoll gravlund

Prosjekteringsarbeid og utvidelse:
2014 – 2016

Oppdragsgiver:
Stavanger kommune, bymiljø og utbygging

Landskapsarkitekt:
Multiconsult, Miljøgeolog Multiconsult,
VA: Multiconsult

Utvidelse:
Utvidelsen skjedde ved å utnytte nytt areal inne på eksisterende gravlund

Antall graver utvidelse:
(fordelt på type graver):
1585 urnegraver og 785 kistegraver

Areal eksisterende gravlund:
57 000 m²

Kostnader for utvidelsen:
Cirka 5,5 mill i entreprisekostnader

ENDRING AV TJENSVOLL GRAVLUND I STAVANGER

Tjensvoll gravlund ligger vakkert og skjermet til ned mot Mosvannet i Stavanger. Tjensvoll gravlund ble opprinnelig anlagt i 1963 og er tegnet av arkitektene Gullik og Mari Kollandsrud. Gravlunden ble vigslet og tatt i bruk i 1964. Kapellet er av nyere dato og ble innviet i 1995. Gravkapellet ble tegnet av sivilarkitektene MNAL Ingeborg og Knut Hoem. Kapellet var det første i Norge med et livssynsnøytralt seremonirom.

Gravplassutvidelsen presenteres av Multiconsult ved seksjonsleder og landskapsarkitekt Åsta Midtbo.

Gravlunden er en integrert del av grøntstrukturen rundt Mosvannet og mange går igjennom gravlunden daglig til og fra skole/jobb og aktiviteter. Gravfeltene har en karakteristisk hekkinnramming som er med å gi denne gravlunden en egen identitet. Kapellet er gravlundens naturlige sentrum.

Langs Henrik Ibsens gate og parkeringsplassen i øst avgrenses gravlunden av en jordvoll med natursteinsmur og en trerekke med for det meste asaltrær. Et skogsbelte i nord fungerer som overgang til Mosvannsparken og gravlunden har ikke gjerde mot Mosvannsparken, men en bratt skråning.

Multiconsult fikk oppdraget med å prosjektere utvidelse av Tjensvoll gravlund i 2014. Utvidelsen var på 1585 urnegraver og 785 kistegraver. Dette inkluderer også en navnet minnelund. Arbeidet bygget på et skisseprosjekt fra 2007 og en vedtatt reguleringsendring for Tjensvoll gravlund i 2013.

Situasjonen før utvidelsen

Gravlunden er preget av modernismen som preget arkitekturen da gravlunden ble anlagt, med rene former, rette linjer og funksjonaliteten i høysetet. Gravlunden er strengt inndelt med lave hekker av agnbøk og store trær, hvorav noen er gravplanter som har vokst seg store. Det er anlagt en streng prosesjonsvei sentralt gjennom gravlunden med gravene plassert i respektfull avstand fra prosesjonsveien. Det er lagt en parallell vei til prosesjonsveien lengst mot sør på gravlunden.

Terrenget på gravplassen er høyest mot sør der parallellveien markerer toppen på en skråning som går ned til prosesjonsveien. Fra prosesjonsveien til grensen mot friområdet ved Mosvannet i nord er det tilnærmet flatt, før en bratt skråning skiller gravplassen og friområdet.

Skråningen mellom veiene er for det meste nytt til kistegraver mens det er anlagt en del urnegraver nord for prosesjonsveien. Det var også anlagt en anonym minnelund like ved inngangen til gravlunden. Også denne var preget av 60-tallets formspråk. Minnelunden hadde lite beplantning og strenge, men myke former.

Multiconsults forslag til utvidelse

Endringene på gravlunden handlet ikke så mye om en utvidelse men mer om å ta i bruk areal som ikke tidligere var tatt i bruk og få plass til så mange nye graver som mulig, i tillegg skulle et driftsareal omdisponeres til urnegraver.

Det var et ønske om å tilrettelegge parkeringsarealet på en bedre måte og legge bedre til rette for kildesortering og gjenbruk på resterende driftsområde.

Arealet nord for prosesjonsveien var satt av til graver og delvis tatt i bruk. De delene som ikke var tatt i bruk ble masseutskiftet og tilrettelagt for dobbel kistedybde. Dette gjaldt både areal mot vest og mot øst så tett på seremonibygget som mulig. I vest ble også areal som tidligere ble benyttet til sortering og driftsareal, tatt i bruk som urnegraver.

I øst ovenfor den anonyme minnelunden mot parkeringsplassen ble arealet, som ikke kom i konflikt med de vernede asaltrærne, masseutskiftet og tatt i bruk både som kiste- og urneareal. Deler av den anonyme minnelunden ble endret til navnet minnelund og det ble gjort plass til både urner og kistegraver her.

Det ble tilrettelagt med belysning på prosesjonsveien siden dette er en mye brukt gjennomgangsåre.

Den tidligere anonyme minnelunden ble omarbeidet for å også gi plass til en navnet minnelund. Vi ønsket å opprettholde det minimalistiske uttrykket som er gjennomgående i anlegget, men likevel gi et litt mer moderne uttrykk i de endringer som blir gjort i dag.

(Åsta Midtbo)

Den navna minnelunden på Tjensvoll, har blitt en iøynefallende mur, med konturer av trær som får inngravert navn på avdøde på bladene.

Slik så det ut under arbeidet med utvidelsen. Her en vannpost og et anlegg for sortering av søppel. I dag er det delvis skjult av hekkbeplantning.

– Nyanlegget fungerer fint

– Nyanlegget fungerer helt fint, bortsett fra fuktproblemene på den navna minnelunden, sier driftsleder ved Tjensvoll gravlund, Hedly Pedersen.

Ifølge driftslederen var det eneste problemet med Tjensvoll gravlund før utvidelsen, at den begynte å bli full.

– Den eksisterende massen var god. Vi tilførte kun litt sand i størrelsen 0,22 for at massen på nyanlegget skulle sette seg. Han som graver der, sier dette er den beste massen han jobber med, sier Pedersen.

Feltet for navna minnelund er for fuktig
Derimot fungerer ikke massene på den navna minnelunden like bra.

– Da den navna minnelunden ble anlagt, ble opprinnelig masse lagt tilbake. Jeg er usikker på om det var avtalt at massen skulle byttes ut. Det er synd at det ikke ble gjort, for dreneringen her er dårlig. Terrengt ble også

lagt for høyt. Vi har ikke problemer i tørt vær, men det blir bløtt når det regner mye. Før en urnenedsettelse må vi ofte ut og øse vann ut av urnehullet, sier han.

De forsøker å bøte på fuktproblemene ved å blande i grovere grus i hullet, når urnehullet fylles igjen.

– Så langt har det vært snakk om så få urner og småkister, at det monner lite. Det har ikke hatt noen virkning så langt. Vi får se hvordan det blir framover, sier han.

Fikk plass til mange flere

De nye gravfeltene som ligger ved Mosvannsparken, må ta hensyn til de store boketrærne som vokser inntil gravplassen. Derfor er de to bakerste rekkene forbeholdt urnegraver for å spare trerøttene, mens kistegravene legges nærmere prosesjonsveien.

Med 1 585 nye urnegraver, og 785 nye kistegravene, har Pedersen fått mye mer plass å tilby pårørende som skal begrave sine kjære. I tillegg til gravfeltene ved Mosvannsparken, og den nye navna minnelunden, har han også fått nye felt oppå høyden mellom minnelunden og parkeringsplassen.

– Jeg synes utvidelsen her på Tjensvoll gravlund fungerer godt. Det eneste negative er fuktproblemene på den navna minnelunden, sier driftsleder Hedly Pedersen.

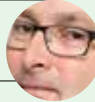
(Foto: Alf Bergin)

Tekst:

Kjetil S. Grønnestad

Journalist

kjetil@svartpaakvitt.no

Tilrettelegging av gravareal

Den eksisterende gravlunden hadde strenge, rette linjer og kvadratiske felt, noe vi har fulgt opp i vårt forslag til endring av gravlunden.

I 2013 ble det gjort en reguleringsendring på gravlunden der et skogbelte ned mot Mosvannet, som strekker seg 6 m inn på kirkegården ble regulert med hensynssone vern. Dette førte til at en del gravareal ikke kunne benyttes, samtidig som det var et press for å få plass til flest mulig graver på gravlunden. Tidligere var det lagt en avstand mellom prosesjonsveien og gravene, men på grunn av presset på areal måtte vi gå bort fra dette. Det er likevel intensjonen at gravene nærmest prosesjonsveien skal benyttes sist for å opprettholde illusjonen av et bredt ubenyttet areal langs prosesjonsveien så lenge som mulig.

Forslaget til utvidelse var å ta i bruk mest mulig driftsareal til urnegraver, masseutskifte på flaten ved prosesjonsveien for doble kistegraver (i dybden) og så nær seremonibygget som mulig. I tillegg ble den anonyme minnelunden endret til navnet minnelund og utnyttet så godt som mulig. Det ble lagt til rette for kiste- og urnegraver i øst under de vernede asaltrærne.

For å kunne utnytte arealet så mye som mulig, var det viktig med nøyaktige innmålinger av trærne og respektere de rotsone de har i arbeidet med masseutskifting.

Anonym og navnet minnelund

Den tidligere anonyme minnelunden ble omarbeidet for å også gi plass til en navnet minnelund. Vi ønsket å opprettholde det minimalistiske uttrykket som er gjennomgående i anlegget, men likevel gi et litt mer moderne uttrykk i de endringer som blir gjort i dag.

Kapellet på Tjensvoll gravlund har, som det første i Norge, et livssynsneutralt seremonirom.

Den navned minnelunden bygger også på de strenge linjene i eksisterende gravlund, men har innført noen moderne grep som innføring av stauder og en lav mur som danner en halvsirkel rundt minnelunden. Den lave muren er tilrettelagt for plassering av navneplater. Minnelunden har en sirkel i midten som et symbol på evigheten og en kan gå rundt flere veier for å «møtes igjen».

Det er lagt til rette for plassering av blomster i et felt med perlegrus nedenfor muren.

Utstyr

Ved utvidingen av gravlunden ble utstyret som var der fra før videreført, siden dette hadde vist seg å fungere godt til formålet. I tillegg var det forholdsvis nytt så det var ikke vanskelig å skaffe det samme utstyret videre.

Miljøkartlegging:

Gravlunden er delvis anlagt på en nedlagt avfallsplass på Tjensvoll (Tjensvolltjernet

kommunale fylling). Avfallsfyllingen ble etablert på slutten av 1960-tallet for å fylle igjen Tjensvolltjernet slik at arealet kunne benyttes til idrettsanlegg og ny vei. Fyllingen ble avvirket i 1970. Som en del av endringene på gravplassen ble det gjort flere miljøtekniske undersøkelser av masser i og rundt avfallsfyllingen.

Gravlunder kan i seg selv være en kilde til forurensning, da med tanke på tungmetaller og eventuell bruk av plantevernmidler.

Resultatet av undersøkelsene ble likevel at løsmassene på området kan betraktes som rene, og i henhold til forurensningsforskriften var det derfor ikke nødvendig å utarbeide en tiltaksplan for håndtering av forurensede masser.

Åsta Midtbo
Landskapsarkitekt/Multiconsult

AKKREDITERT PRØVETAKING, ANALYSE OG RAPPORTERING AV UTSLIPP TIL LUFT

Applica Test & Certification AS bistår med kartlegging av utslipp til luft og foretar akkrediterte utslippsmålinger for alle typer virksomheter i Norge. Målingene gjennomføres etter gjeldende nasjonale og internasjonale standarder.

Ta kontakt for mer informasjon og tilbud!

www.applica.no kundeservice@applica.no

Olsen Nauen Klokkestøperi AS

Radiofjernstyring
av kirkeklokker.

Kirkeklokker
med eller uten
automatikk

Støpte minnetavler
og gravskilt i bronse

Støpte minnetavler og gravskilt i bronse

Norges
eneste
klokkestøperi

Postboks 2035, NO-3103 Tønsberg • Tlf.: 33 35 90 40 • Fax: 33 35 90 49
www.klokkestøperi.no • E-post: morten@klokkestøperi.no

Din kompetente anleggspartner

- **Energioptimert, fossilfritt og miljøvennlig anlegg**
- **Lavere oljeforbruk – bedre driftsøkonomi og mindre miljøpåvirkning**
- **Lavere luftoverskudd – bedre driftsøkonomi og mindre miljøpåvirkning**
- **Høyere kapasitet – mer økonomisk drift og redusert miljøpåvirkning**
- **Forenklet håndtering for operatøren med automatisk overvåking**

**Totalleverandøren av
kremeringsutstyr.
Grunnlagt i 1979.**

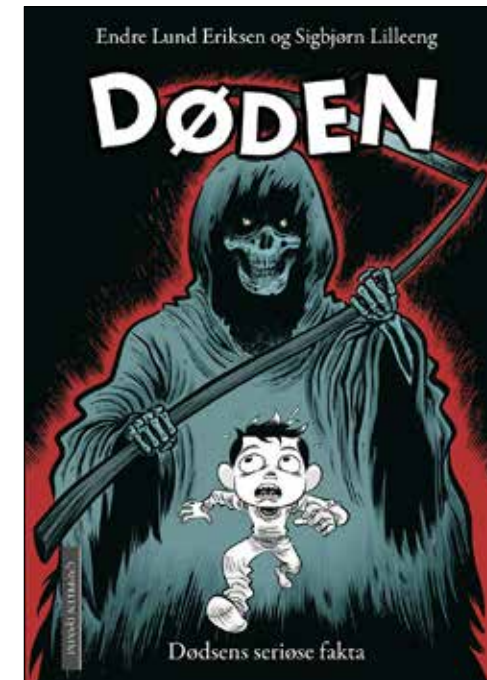
Mitamatic

**– Automatikk for brukere med høye krav.
Gjør som mange andre – oppgrader ditt anlegg.**

Teknikk for indre og ytre miljø

MITAB i Forsbacka AB • Björkebäcksvägen 7 • SE-818 41 FORSBACKA
Tel: +46(0)26-300 70 • Telefaks: +46(0)26-351 45
Epost: info@mitab.org • Nettside: www.mitab.org

Ny tegneseriebok gir godt grunnlag for å prate med barn om døden

Hvem skulle trodd ei barnebok om et så trist tema som døden, kan være både varm og morsom? Det kunststykket mestrer forfatter Endre Lund Eriksen, som sammen med illustratør Sigbjørn Lilleeng, står bak boka «Døden – Dødens seriøse fakta».

Forfatter: Endre Lund Eriksen.
(Foto: Martin Eilertsen)

Illustratør: Sigbjørn Lilleeng.
(Foto: June Witzøe)

Tar opp vanskelige spørsmål med et smil
Lund Eriksens morsomme og alvorlige tekst flyter lett av gårde, godt fulgt av Lilleengs muntre strek. Det er ikke vanskelig å skjønne at han er tegneserieskaper i tillegg til å være illustratør.

Forfatteren bruker en usynlig fortellerstemme som snakker svært så direkte til den lille gutten Mikkell. Han får vite at mora har fått kreft og blir redd. Samtidig får dette ham til å undres over hva døden egentlig er. Eksistensielle spørsmål blir stilt, uten at bok gir noen fasitsvar. Men følgende setning kan være en god oppsummering for noen og enhver:

«Kanskje vitsen med livet er det som skjer før døden?»

(Endre Lund Eriksen)

To sider i boka «Døden» som med humor og smil tar tak i vanskelige spørsmål. På en enkel og fortellende måte får man vite hva som skjer når man dør.

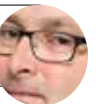

Denne godt voksne leseren ble dradd inn i historien, og bladde kjapt videre for å se hvordan det endte. Dystre fakta blandes med såpass mye humor, at også barn kan synes døden blir interessant. Her får man høre om de vanligste måtene å dø på, som infarkt, kreft og ulykker. Vi får vite hva som skjer med kroppen etter dødsfallet, både i jorda og dersom liket blir liggende ubeskyttet. Turen går også innom ulike gravritter, som for eksempel de gamle egypternes balsamering, og dagens moderne kremasjon.

Historiens fiffige avslutning skal ikke røpes, for historien fortjener å bli lest, også av godt voksne.

Kjetil S. Grønnestad
Journalist

kjetil@svartpaakvitt.no

Nye ansettelser hos Fylkesmannen i Vestfold og Telemark

Fra 1. januar 2021 overføres de oppgavene som bispedømmerådene har etter gravferdsloven, til Fylkesmannen. Oppgavene omfatter blant annet godkjenning av gravplassplaner og lokale vedtekter for gravplassen.

Fylkesmannen blir også klageorgan for enkeltvedtak som lokal gravplassmyndighet fattet etter gravferdsloven og forskriftene til denne. Oppgavene vil bli samlet hos Fylkesmannen i Vestfold og Telemark som dermed får nasjonalt virkeområde.

Funksjonen som gravplassrådgiver vil bli lagt til samme sted. I løpet av oktober er det ansatt tre nye personer som sammen med Kristian Døvik og Åse Skrovset vil utgjøre den nye faggruppen hos Fylkesmannen. De nyansatte er Tove Frøvoll Thoresen, Erik Hynne og Hege Alice Granøe Johansen.

-red-

Demonterte nytt krematorium i Nord-Sverige

Det nye krematoriet i Gällivare i Nord-Sverige, ble aldri tatt i bruk. Årsaken var at man først bygde lokalet, og deretter oppdaget at utstyret ikke passet inn. Det førte til at arbeidsplassen ikke tilfredstilte kravene for arbeidsmiljøet, og ikke ble branngodkjent. Krematoriet ble derfor aldri godkjent for bruk.

Nå har gravplassforvaltninga bestemt at anlegget skal demonteres, et oppdrag som ble gitt til Crematec. De har lett etter kjøpere eller mottakere for deler av anlegget.

– Elverket kan havne i Sør-Sverige, men vår idé om at ovnen kan gis til et land i Afrika, var vanskeligere å få til, sier Jonas Malmkvist ved Crematec.

– Tanken er at filteret som blir igjen kan plasseres i en spesialbygd konteiner som kan settes utenfor et krematorium som får svikt i sitt filter, sier han.

Kilde: Kyrkogården.se/SVT.se

Årets krematoriefagdager måtte utsettes

Årets fagdager for krematorier skulle vært arrangert 2. – 3. desember. Det er naturligvis den pågående koronapandemien som er direkte årsak til dette. Det tas nå sikte på å gjennomføre arrangementet i 2021.

Vi vurderer disse fagdagene som både nyttige, nettverksskapende og hyggelige for dem som har sitt daglige virke i våre krematorier. Påmeldingen til disse fagdagene har vært svært gode. Det er nok mange som savner disse dagene.

Foreningen håper at livet og tilværelsen er tilnærmet normal når vi kommer til høsten 2021. Det planlegges med at de skal gjennomføre disse fagdagene som tidligere planlagt, i Ålesund.

-red-

Hvordan håndtere bårebuketter og kranser når gravferden er over?

Hva er det viktigste? Hvem som eier blomstene eller hvem og hva de er der for?

HVEM EIER BLOMSTENE?

Bruk av blomster er en viktig del av tradisjon og skikk ved gravferd. Kranser og bårebuketter er en måte å uttrykke respekt for avdøde og skape en verdig ramme rundt den siste avskjeden.

For mange etterlatte er ikke blomstene kun viktige på selve gravferdsdagen, men kan spille en rolle i det videre sorgarbeidet. Kanskje besøker man graven noen dager etter begravelsen og leser på sløyfene en gang til, kanskje ønsker man å ta bilde av graven dekket med bårebuketter. Blomstene blir et symbolspråk som viser at man ikke er alene i sorgen og at den avdøde er savnet av flere.

Hva så når det oppstår konflikt om behandlingen av blomstene? På høstens møte i Faglig råd for gravferd diskuterte man en konkret sak hvor dette var tilfelle. En etterlatt tok kontakt med flere av rådets medlemmer etter å ha oppdaget at bårebukettene og kransene var fjernet allerede

dagen etter begravelsen. Personen stilte spørsmålene: Har gravplassmyndigheten lov til å gjøre dette? Og hvem er det egentlig som eier blomstene etter en gravferd?

Hvem eier blomstene? Spørsmålet om hvem som eier blomstene etter en gravferd er ikke helt enkelt å besvare. Ole Herman Fisknes, tidligere ekspedisjonssjef i Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, skrev for noen år tilbake en artikkel i Gravplassen der han stilte spørsmålet: Hvem eier liket? Fortsetter den døde å være et eget rettssubjekt som følgelig kan sies å eie seg selv? Fisknes skriver: «Det er ikke så lett å tenke seg at en død person skal kunne eie

noe, heller ikke seg selv, men det er enda vanskeligere å skjønne at liket skulle eies av noen annen.» Vi kan betrakte blomstene på en lignende måte og si at hvis noen eier dem så må det være den døde. Blomstene er jo rent faktisk gitt til båren og kan dermed vanskelig betraktes som hverken etterlattes eller gravplassmyndighetens eiendom. Konklusjonen tilsier at hverken etterlatte eller gravplassmyndighet har noen åpenbar råderett over blomstene, men sier ellers lite om hvordan problemstillingen rent praktisk skal håndteres på gravplassen. Den døde har jo ingen mulighet til å utøve sin eiendomsrett og kan vanskelig spørres til råds.

Kanskje er ikke det viktigste spørsmålet hvem som eier blomstene, men heller hvem og hva de er der for? I et slikt perspektiv blir det tydelig at man i håndteringen av blomstene skal ivareta hensyn ikke bare til den døde, men også andre berørte personer og instanser. Håndteringen av blomstene er

en viktig oppgave som man må ha fungerende og gode løsninger for, og ansvaret for det kan ikke sies å ligge noe annet sted enn hos gravplassmyndigheten.

Gode løsninger når vinden herjer og rådyrene forsyner seg Gravplassforskriften § 1 sier at «Gravplassen skal holdes i hevd og forvaltes med den orden og verdighet som dens egenart tilsier.» I dette ligger det at det er gravplassmyndighetens ansvar å for eksempel rydde bort bårebuketter som har visnet og er til sjenanse. Men ut over forskriftens overordnede bestemmelse er ikke håndtering av, eller tidspunkt for fjerning av, bårebuketter nærmere regulert på nasjonalt nivå.

Foranledningen til den konkrete situasjonen som ble diskutert i Faglig råd viste seg etter kontakt med den lokale gravplassmyndigheten å være forankret i lokal rutine og praksis. For gravplassen hvor bårebukettene var borte dagen etter gravferden, sa den lokale

rutinebeskrivelsen at blomstene skulle legges ned på kisten når graven ble kastet igjen. Rutinen hadde bakgrunn i geografiske og klimatiske forhold. Gravplassen ligger langt mot nord og området var preget av mye vind og lang reisevei mellom gravplassene. Ved å la blomstene ligge oppå graven ville man risikert at de blåste bort.

Praksisen er uvanlig, men kanskje likevel den beste løsningen akkurat i dette tilfellet. Andre årsaker til at man ikke vil la blomstene ligge igjen på graven kan for eksempel være at gravplassen ligger i skogsnært område med rådyr som forsyner seg av blomsterkransene.

Det viktige vil i alle tilfeller være at man for hver enkelt gravplass går gjennom de lokale forholdene og definerer en rutinebeskrivelse som tar hensyn til så vel praktiske forhold som behov hos etterlatte og respekten for avdøde. Den lokale praksisen kan gjerne defineres skriftlig. Gravplassrådgiver Åse Skrovset mener at det også kan være hensiktsmessig å føre dem inn i de lokale vedtektene for gravplassen.

Hvordan nå ut med informasjon? Når man har tenkt gjennom og definert egne rutiner for håndteringen av bårebuketter

og kranser, er det viktig å finne kanaler som sørger for at relevant informasjon når ut til dem det berører.

Gravplassrådgiveren anbefaler at informasjonen legges ut på gravplassmyndighetens nettside. Askøy kirkelige fellesråd har for eksempel laget en egen gravferdsbrosjyre som er digitalt tilgjengelig. I brosjyren informeres det om at gravplassarbeiderne rydder blomster når de ikke lenger er fine, og det understrekes at fester ikke får beskjed når dette skjer.

En annen mulighet er å sende informasjonsbrev. Marit Linberg, kirkeverge på Tingvoll, forteller at man i hennes forvaltning har gode erfaringer med å sende informasjon direkte til den som sørger for gravferden. Informasjonsbrevet sendes ut i forbindelse med gravlegging og sier:

«Alt som har med gravning å gjøre tek vi oss av, så de slepp å gjøre noko med det om de ikkje ønsker det sjølv. Blomar som ligg på kista vert med ned i grava i lag med kista. Resten av blomane vert lagt oppå når vi har grave att grava. Blomane vert liggjande på til de tek dei vekk, eller vi tek dei vekk når dei er visna ein del. Viss de ønskje å ta vare på sløyfene, bed

vi om at dei vert henta etter ei vekes tid. Elles vert dei kasta av oss når vi ryddar i blomane (vi vil helst brenne sløyfene så dei ikkje kjem på avvege, men har diverre ikkje høve til anna enn å kaste dei i vanleg boss)».

Det er en fin detalj å minne om at sløyfene blir kastet dersom etterlatte ikke selv velger å hente dem, og at det oppgis et omtrentlig tidspunkt for når dette vil skje.

Håndtering av bårebuketter, og det å definere rutiner og informere etterlatte om disse, er ikke bare relevant ved kistegravlegging, men også i tilfeller der det er valgt kremasjon. Ofte blir mange eller alle bårebukettene kastet når kisten ankommer krematoriet. Kanskje er ikke dette alltid nødvendig. I de tilfellene hvor det allerede er tatt ut grav bør gravplassmyndigheten vurdere om det kan legges til rette for at blomstene legges på graven når kisten kjøres til krematoriet. En annen mulighet er å lage felles kranseplasser, gjerne med mulighet for navnemarkering, på gravplassen. Dette er etablert

Gravplassrådgivningen

En veileder for lokale og regionale gravplassmyndigheter

Du finner gravplassrådgiverens veileder kun på nettet.
Gravplassveileder.no

noen få steder i Norge, men er en relativt utbredt praksis både i Danmark og Sverige.

Et siste viktig punkt å være oppmerksom på er informasjonsflyt mellom gravplassmyndighet og begravelsesbyrå. Ofte er det kun byråene som har direkte kontakt med etterlatte i forkant av en gravferd, og det er til byrået mange etterlatte henvender seg med spørsmål knyttet til gravlegging, gravplass og kremasjon. En måte å sikre at byråene videreformidler korrekt informasjon kan være å legge til rette for faste treffpunkter, eksempelvis kan man invitere til regelmessige møter der informasjon og samarbeid tas opp.

MAREN A. RØNNING

Rådgiver NFG

maren.ronning@gravplasskultur.no

Rutinene er forskjellige fra forvaltning til forvaltning. Noen venter til blomstene er visnet bort, mens andre allerede etter kort tid fjerner sløyfer og blomster.

Kranseplass, Vänersborg i Västergötland i Sverige. (Foto: Åse Skrovset)

Gravplassforeningen satser responsivt

Gravplassforeningen gjør nå en oppdatering av sine nettsider.

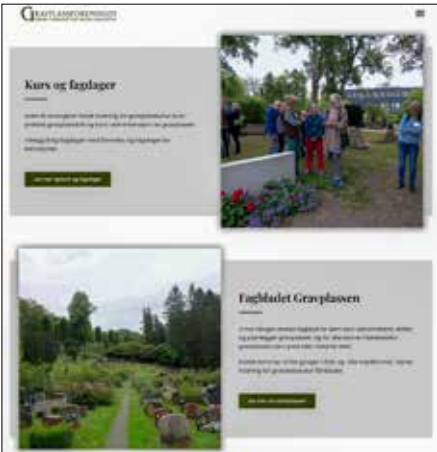
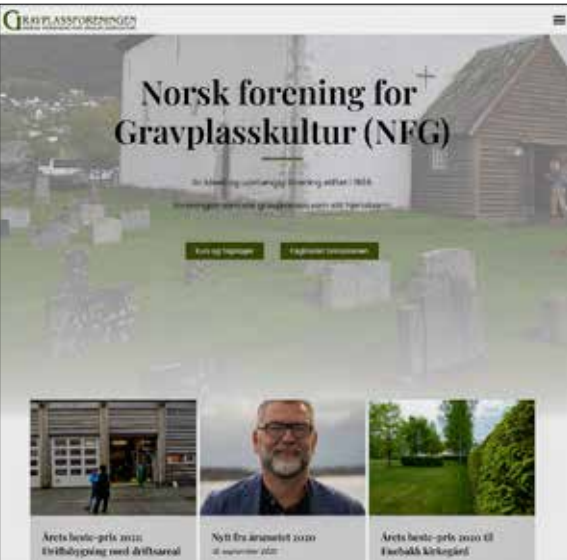
Alt har sin tid, og det gjelder også foreningens nettsider. Nå var det på tide å oppgradere dem til en mer moderne versjon.

Det meste av informasjonen blir med på de nye nettsidene, men utseende og redigering blir annerledes.

De «nye» nettsidene har også fått en responsiv visning. Det betyr at brukerne vil få den samme opplevelsen om de befinner seg på datamaskin, nettbrett eller en mobil flate – altså på alle skjermstørrelser. Elementene vil automatisk strekkes, krympes eller flyttes for å tilpasses tilgjengelig skjermplasse.

Sidene er, når dette leses i begynnelsen av desember 2020, fortsatt under utvikling. Går alt etter planen vil de nye nettsidene bli offentlige når vi snur kalenderbladet og går 2021 i møte.

Adressen er den samme:
www.gravplasskultur.no.

Gravplassforeningen får nye nettsider som er under utvikling. Her en smakebit fra sidene som får en responsiv visning. Det vil si at brukerne får den samme opplevelsen både på brett, mobil og datamaskin.

Nye nettsider

De nye oppdaterte nettsidene til Gravplassforeningen blir lansert i 2021.

Du finner dem her:
www.gravplasskultur.no

Firma som påtar seg planlegging og prosjektering av gravplasser.

–Tenk om noen nære skulle dø og man ikke kunne ha en begravelse, tenkte Sofia Kanje på en spasertur i begynnelsen av mars ved Sofiakirken på Södermalm i Stockholm.

Det flyttbare utendørskapellet «Andrum» sørger for smittesikre begravelser.

(Foto: David Thunander)

Utendørs koronakapell i Sverige

Kanje, som er arkitekt, kom på en idé om at et utendørskapell kunne være en mulig løsning for å samle sørgende til begravelse. Idéen ble til en prototype, som 9. juli ble innviet på Fröslunda kyrkogård i Uppsala stift.

Utendørskapellet med navn Andrum, består av åtte moduler med benker og skrånende tak som settes sammen til et stort kvadrat rundt et sentralt seremonirom.

Modulene er flyttbare

Modulene har ingen bestemt plassering, er flyttbare, og representerer derfor ikke noe permanent inngrep på gravplassen. Modulene

Sofia Kanje

kan settes sammen etter behov og smak. De kan plasseres slik at det er to meters avstand mellom individer, samtidig som det er mulighet for familier til å sitte sammen.

Rundt 40 sørgende skal kunne sitte her samtidig.

Andrum ble til i samarbeid mellom Nyréns Arkitektkontor og Lagunda församling. Det fikk finansiell støtte fra Vinnova (Sveriges svar på Innovasjon Norge), gjennom utlysningen «Innovasjoner i krisens spår».

Det portable kapellet fungerer som et alternativt hellig rom der mennesker trygt kan samles under tak utendørs, også med begrensningene som covid-19 setter.

Kilde: Kyrkogården

Bilag om naturmangfold

I denne utgaven av Gravplassen er det et vedlegg som tar for seg naturmangfold på gravplassen.

Dette er resultatet av et samarbeidsprosjekt mellom Kirkerådet, KA (Arbeidsgiverorganisasjon for kirkelige virksomheter) og gravplassrådgiveren.

Hefet tar utgangspunkt i at tap av naturmangfold er en av vår tids største utfordringer og viser til internasjonale og nasjonale retningslinjer for å styrke naturmangfoldet. Leserne blir tatt med til Vestre gravlund i Oslo der man har lagt til rette for et større naturmangfold. Videre er det en generell beskrivelse av tematikken, og omtale av gravplassens ulike funksjoner og verdier. Til sist er det lagt inn en del generelle råd og forslag til tiltak.

Du finner en digital versjon her:
bit.ly/naturmangfold_gravplassen

-red-

Kirkesjef i Porsgrunn, Johannes Sørhaug, er leder av Gravplassforeningen.

Gravplassens funksjoner og rolle

Gravplassen betyr mye for mange. Den er et felles offentlig sted for gravlegging av de døde og mange enkeltpersoner har sterk tilknytning til graver og gravsteder på gravplassen. Samtidig er gravplassen et arbeidsted, den kan ha viktige kulturminneverdier, og er ideelt sett også et vakkert grøntanlegg med fungerende jordsmonn som gjør at omdanning kan finne sted.

For en utenforstående kan gravplassdrift virke som et smalt fagfelt. Realiteten er at den som jobber på eller med gravplass må ta inn over seg en rekke perspektiver og et helt konglomerat av fagkunnskap; alt fra etikk til kulturminnevern og grøntfaglig kompetanse er viktig for den gravplassansatte. For å nevne noe.

Gravplassen skal være for alle, uavhengig av tro og livssyn. Historisk har kirke og kirkegård var tett forbundet, og svært mange steder ligger fortsatt gravplass og kirke i tilknytning til hverandre. Gravplassen er derfor sårbar når det gjøres bygningsmessige tiltak på og ved kirken.

Nylig kom Barne- og familiedepartementet med forslag til forskrift om forvaltning av kulturhistorisk verdifulle kirker. Forskriften vil omfatte de såkalte listeførte kirkene (alle kirker bygget i perioden 1650

til 1850, samt et utvalg yngre kirker) og regulerer avhending, riving eller tiltak utover ordinært vedlikehold for disse. Godkjenningsorgan for tiltak skal være organ oppnevnt av Kirkemøtet.

Gravplassforvaltningen har valgt å skrive et høringssvar til forskriftsforslaget. Her minner vi om at gravplassen ikke bare har kulturminneverdier, men også andre viktige funksjoner og verdier, og at også disse må hensyntas når tiltak på kirkebyggene skal vurderes.

Gravplassforeningen ser det som hensiktsmessig at gravplassmyndigheten får muligheten til å uttale seg ved salg og omdisponering av bruk, og oppfordrer departementet til å nærmere utrede løsning for dette. Vi mener også at godkjenningsorganet bør besitte gravplassfaglig kompetanse.

For som sagt innledningsvis: gravplassdrift er et bredt og komplekst fagfelt, og nettopp derfor kreves det godt kunnskapsgrunnlag hos dem som skal treffe beslutninger.

JOHANNES SØRHAUG
Leder, Norsk forening for gravplasskultur
js538@kirken.no

Teletinere og tinematter • For både kiste- og urnegrav

Teletiner for kistegrav

Leveres i 2 forskjellige størrelser

Teletiner for urnegrav

Tineflate 40 x 40 cm.

Tinematter for kiste- og urnegrav

Leveres i flere forskjellige størrelser

Kontakt oss for flere opplysninger eller tilbud

Bentzen As

www.bentzenas.no • info@bentzenas.no • Telefon: 69 24 49 40

Den første kvelden pleier vi å samles til en bli-kjent-kveld, der alle presenterer seg og jobben sin.

I pausene var det fint å sitte i sola med en god kopp kaffe.

Norsk forening for gravplasskultur

Påmeldingsfrist: 6 uker før kursstart.
Les mer og meld deg på her:
www.gravplasskultur.no/kurs-og-fagdager
E-post: post@gravplasskultur.no,
Tlf.: 473 87 924
Medlemsrabatt kurs og fagdager: 25% for alle medlemsgrupper. På nettsidene finner du kursinfo, påmeldingsskjema og vilkår.

KURS I PRAKTISK GRAVPLASSDRIFT

Målgruppe: Gravplassarbeidere, driftsledere, kirkeverger/daglige ledere, kontoransatte. Kurset er et grunnkurs i gravplassdrift, og også en modul i Gravplasskolen.

Sted: Skien/Porsgrunn
Dato: Uke 16, april 2021, 4 dager

Sted: Østfold/Akershus
Dato: Uke 39, september 2021, 4 dager

Pris: Kr 3 030 for medlemmer
Kr 4 040 for ikke-medlemmer

Tema:
Gravplassens ulike elementer og funksjoner • Sektorens oppbygging og ansvarsfordeling • Innføring i lover og regler, med praktiske eksempler • Grunnleggende om omregulering, kart • Grunnforhold og drenering • Gravregister, arkivering, gode rutiner • Etikk og verdighet •

Seremonielle og praktiske forhold knyttet til gravferd og urnenedsettelse • Gravferdsrutiner i ulike religioner • Praktisk tilrettelegging for urne- og kistegravlegging • Grøntanlegget • Feste av grav, gravminner, gravstellavtaler • Håndtering av gravminner – graveiers og forvalters ansvar • Grunnleggende om kulturminneforvaltning og vern • Nye gravferdsformer/trender i gravferdsforvaltningen • Befaring til gravplasser og krematorium

FAGDAGER 2021

Målgruppe: Alle som jobber med gravplasser og krematorier, administrativt eller praktisk. Alle som er interessert i gravplass og gravplasskultur.

Sted: Scandic Park Sandefjord
Befaring til gravplasser i Larvik
Dato: 8. – 10. september 2021
Pris: Kr 2 333 for medlemmer,
kr 3 110 for ikke-medlemmer

Program under planlegging

KURS I ADMINISTRASJON AV GRAVPLASSER

Målgruppe: Administrativt personale; kirkeverger/daglige ledere, kontoransatte, driftsledere.

Sted: Bergen
Dato: Uke 43, oktober 2021, 3 dager
Pris: Kr 2 333 for medlemmer,
kr 3 110 for ikke-medlemmer

Tema:
Gravplassenes plass i forvaltningen, rammer og regelverk • Saksbehandlingsrutiner hos

gravplassmyndigheten • Gravferdsbyråenes rolle • Grav- og arealbehov • Kommuneplan og reguleringsplan • Gravplassplan, navna minnelund og universell utforming • Gravregister, grav og feste av grav • Endring av gravplass/oppdatering av kartverk • Seremonielle og praktiske forhold ved kistegravlegging og urnenedsettelse • Gravstellavtaler – Salg av gravminner – Eksterne tjenesteleverandører på gravplass • Møte med mennesker, etikk og verdighet • Gravminner • Kremasjon og gravformer for aske • Vernarbeid på gravplass • Spørretime • Befaring

SEMINAR OM NAVNET MINNELUND

Målgruppe: Forvaltninger som planlegger å anlegge navnet minnelund.

Sted: Bergen
Dato: Uke 43, oktober 2021
Tid: Fire timer, ettermiddag etter administrasjonskurset

Foredragsholdere:

Gravplassrådgiver, Åse Skrovset
Gravplassjef i Bergen, Inghild Hareide Hansen

(Inntil videre forutsettes at våre kurs og fagdager gjennomføres.)

Følg med på www.gravplasskultur.no og www.gravplassen.no for oppdatert informasjon.)

Befaring til nye Charlottenlund gravlund. Her var mange nye former for minnesmerker tatt i bruk. Oppheng for kranser til høgre på bildet.

Det ble prøvd ut flere typer navneskilt, dette var det mest oppfinnsomme – og mest tiltalende?

Alle bildene er fra kurset i administrasjon av gravplasser i oktober i Stjørdal. (Alle foto: Synnøve Haugstad Sira)

Avsender
Norsk forening for
gravplasskultur,
Krokenveien 1661
3760 Neslandsvatn

Du kan lese om fordelene ved å være medlem på fagforbundet.no.

Fagforbundet er den ledende arbeidstakerorganisasjonen i KA-området og i kommunal sektor. Derfor er du som arbeider i gravferdssektoren viktig for oss.

En solid kommuneøkonomi er grunnlaget for offentlige tjenester og arbeidsplasser av god kvalitet. Som landets største fagforbund, med over 367 000 medlemmer, har vi politisk innflytelse. Denne innflytelsen bruker vi når sektorens utfordringer blir drøftet og avgjørelser tatt.

- **Vi kjemper for lønna di**

Fagforbundet kjemper for å forbedre og forsvare medlemmenes lønns- og arbeidsvilkår. Skal vi få gjennomslag, er det viktig at vi er mange.

- **Vi forsvarer rettighetene dine**

Fagforbundet har rundt 17 000 dyktige og godt skolerte tillitsvalgte i hele landet. Når du trenger det, kan du få hjelp av dine tillitsvalgte.

- **Norges beste innboforsikring**

Når du melder deg inn i Fagforbundet får du LO-favør Innboforsikring som er landets beste innboforsikring.

- **Stipend til videreutdanning**

Fagforbundet har gode stipendordninger for medlemmene. Som medlem kan du få stipend til grunn-, etter- og videreutdanning og kortere yrkesfaglige kurs.

- **Juridisk bistand**

Som medlem i Fagforbundet får du juridisk hjelp til saker som er knyttet til arbeidsforholdet ditt.

- **Yrkesfag og -politikk**

Fagforbundet ivaretar medlemmenes faglige interesser gjennom kurs, fagdager og politisk påvirkningsarbeid.

Bli medlem du også!

Meld deg inn med sms - send **Fagforbundet medlem** til **1980**

